

Адміністративне право і адміністративний процес, інформаційне право
УДК 342.922

Машевська Оксана Петрівна

*аспірант кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України;
суддя*

Господарський суд Житомирської області

Машевская Оксана Петровна

*аспирант кафедры административного и финансового права
Национального университета биоресурсов и природопользования Украины;
судья*

Хозяйственный суд Житомирской области

Mashevska Oksana

*Postgraduate Student of the Department of Administrative and Financial Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;
Judge*

Commercial Court

Науковий керівник:

Курило Володимир Іванович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України
Національний університет біоресурсів та природокористування України*

Научный руководитель:

Курило Владимир Иванович

*доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины*

Scientific director:

Kyrulo Volodymyr

*Doctor of Juridical Sciences, Professor, Honoured Lawyer of Ukraine
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

**ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІ ЗА
НЕПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВТРУЧАННЯ У ЗДІЙСНЕННЯ
ПРАВОСУДДЯ
ДИСЦИПЛИНАРНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СУДЬИ ЗА
НЕУВЕДОМЛЕНИЕ О ВМЕШАТЕЛЬСТВЕ В ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ
ПРАВОСУДИЯ
JUDGE'S DISCIPLINARY AMENABILITY FOR DISCLAIMING ABOUT
INTERFERENCE IN EXECUTION OF JUSTICE**

Анотація. Ця стаття становить інтерес для діючих суддів України та органів, що здійснюють відносно них дисциплінарне провадження. В основному увагу автора зосереджено на одному дисциплінарному проступку: неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок.

Наразі серед суддів немає визначеності щодо того, що є втручанням у їхню діяльність зі здійснення правосуддя. Експерти, які досліджують нормативні засади забезпечення незалежності суддів в Україні доводять, що попри вдосконалення конституційного і законодавчого регулювання, корупція, включаючи телефонне право, політичну залежність, в судах є доволі латентним явищем внаслідок багаторічного існування кругової поруки. Судді, які вчинили корупційні дії, є вразливими до впливів з боку державних органів, оскільки в обмін на безкарність вони поступаються своєю незалежністю. Саме тому, не у всіх випадках судді повідомляють

про випадки тиску, в інших випадках - очевидні випадки втручання («дружнє прохання») не вважають такими.

З врахуванням викладеного, наразі актуальним є питання визначення складових дисциплінарного проступку, про який йдеться у пункті б частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII, а саме визначення юридичного змісту протиправної бездіяльності судді щодо неповідомлення про втручання у здійснення правосуддя (або про вплив в будь- який спосіб щодо прийняття рішення у конкретній справі) та чи не є така бездіяльність одним із проявів латентної корупції.

Ключові слова: втручання у здійснення правосуддя, вплив на суддю, неправосудне судове рішення, дисциплінарний проступок судді, корупційні ризики, латентна корупція.

Аннотація. Эта статья представляет интерес для действующих судей Украины и органов, осуществляющих в отношении них дисциплинарное производство. В основном внимание автора сосредоточено на одном дисциплинарном проступке: несообщение судьей Высшего совета правосудия и Генерального прокурора о случае вмешательства в деятельность судьи по осуществлению правосудия, в том числе об обращении к нему участников судебного процесса или других лиц, включая лиц, уполномоченных на выполнение функций государства по поводу конкретных дел, находящихся в производстве судьи, если такое обращение осуществлено в другой, чем предусмотрено процессуальным законодательством способ, в течение пяти дней после того, как ему стало известно о таком случае.

Сейчас среди судей нет определенности относительно того, что является вмешательством в их деятельность по осуществлению правосудия. Эксперты, исследующие нормативные основы обеспечения независимости судей в Украине доказывают, что несмотря на совершенствование конституционного и законодательного регулирования,

коррупция, включая телефонное право, политическую зависимость, в судах есть довольно латентным явлением в результате многолетнего существования круговой поруки. Судьи, совершивших коррупционные действия, уязвимы к воздействиям со стороны государственных органов, так как в обмен на безнаказанность они уступают своей независимостью. Именно поэтому, не во всех случаях судьи сообщают о случаях давления, в других случаях - очевидные случаи вмешательства («дружественное просьбы») не считают таковыми.

С учетом изложенного, пока актуальным является вопрос определения составляющих дисциплинарного проступка, о котором говорится в пункте 6 части 1 статьи 106 Закона Украины «О судостроительстве и статусе судей» № 1402-VIII, а именно определение юридического содержания противоправной бездеятельности судьи о несообщении о вмешательстве в осуществление правосудия (или о влиянии в любой способ для принятия решения по конкретному делу) и не является ли такая бездеятельность одним из проявлений латентной коррупции.

Ключевые слова: вмешательство в осуществление правосудия, влияние на судью, неправосудное судебное решение, дисциплинарный проступок судьи, коррупционные риски, латентная коррупция.

Summary. This article is of interest to judges of Ukraine and organs, which execute disciplinary proceedings concerning them. Mainly, author's attention is concentrated on such offense: judge of the High Council of Justice and the General Prosecutor gave any notice in writing about interference in execution of justice, including appeal to judge by litigants or other individuals, including individuals, who were authorized to execute state functions on specific cases, if an appeal was made in other way than it was provided by the procedural law, during five days after he had been informed about such case.

At the present, judges have any distinctness about interference in the execution of justice. Experts, who investigate normative principles to secure

independence for judges of Ukraine, prove that despite the improvement of constitutional and legislative regulation, corruption, including telephone law and political dependence, is latent occurrence in the courts as result of long-term freemasonry. Judges who committed corruption acts are vulnerable to influence of official bodies, because they waive their independence for impunity. That's why judges don't advise about enforcement in each case, in other cases – they don't consider obvious cases of interference like “friendly request”.

Given the foregoing, the question of defining the components of disciplinary offense is currently relevant according to paragraph 6 part 1 article 106 of the Law of Ukraine “About Judicial System and Status of Judges” № 1402-VIII, namely determination of legal content of illegal judge's inaction for disclaiming about interference in execution of justice (or any other influence for making decision on specific case).

***Key words:** interference in execution of justice, influence on the judge, illegal court decision, judge's disciplinary offense, corruption risks, latent corruption.*

Постановка проблеми: Предметом багатьох наукових досліджень сучасної наукової доктрини є дисциплінарна відповідальність судді, яка визнається спеціальною через особливий статус її суб'єкта. Досліджуючи цей правовий інститут науковці здійснюють аналіз статусу органів, які здійснюють дисциплінарне провадження щодо суддів, окреслюють проблемні питання підстав дисциплінарної відповідальності, надають оцінку видам дисциплінарних проступків та дисциплінарних заходів, які застосовуються до суддів, пропонують шляхи для подальшого реформування суддівської дисципліни та забезпечення дійсної незалежності судової влади в Україні, з врахуванням міжнародних стандартів.

Іншим напрямком наукових досліджень системи правосуддя є корупція у різних її проявах, яка є основною загрозою для незалежності суддів. На сьогодні сучасна наукова доктрина поділяє корупційні ризики у

судовій системі на дві стадії: ті, що діють на момент прийняття судді на посаду та ті, що діють безпосередньо у процесі перебування судді на займаній посаді. Водночас у науковому середовищі сформувалася усталена позиція про те, що передумовами (умовами), які сприяють (провокують) носіїв судової влади до вчинення корупційних дій є, зокрема, недоліки та юридичні колізії законодавчих норм [1].

За останнє десятиріччя інститут дисциплінарної відповідальності суддів в Україні зазнав кардинальних змін, спочатку з набранням чинності Законом України № 2453-VI від 07.07.2010 № «Про судоустрій і статус суддів», та, в подальшому, з набранням чинності Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд» та новим Законом № 1402-VIII від 02.06.2016 «Про судоустрій і статус суддів», унаслідок чого змінився опис дисциплінарних проступків та розширилась шкала дисциплінарних санкцій, що може бути застосована до судді. Наразі налічується більше двадцяти дисциплінарних проступків судді.

Посилення юридичної відповідальності суддів України після Революції Гідності зумовлене, за доводами представників чинної української влади, повною відсутністю довіри суспільства до їх чесності та професійної компетентності. Одним із аргументів таких доводів наводиться політичний вплив на призначення суддів у попередній період. Визнаються актуальними також висновки Конституційного Суду України у рішенні від 1 грудня 2004 року у справі N 1-1/2004 (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) про використання політичного впливу на суддів у конкретних справах, як правило, таких, що викликають суспільний інтерес.

Інші аргументи посилення юридичної відповідальності суддів пов'язані, здебільшого, з можливістю використання наданих їм прав та владних повноважень у сфері правосуддя для власного збагачення та, як наслідок, введення до рівня конституційної підстави звільнення судді з

посади – порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна.

Згідно чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII суддю зобов'язано повідомляти Вищу раду правосуддя та Генерального прокурора про всі втручання в його діяльність щодо здійснення правосуддя та передбачено дисциплінарну відповідальність судді за невиконання цього обов'язку протягом п'яти днів після того, як йому стало відомо про випадок втручання в його діяльність.

Тобто гарантуючи судді під час здійснення правосуддя незалежність від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання, реалізацію зазначеної гарантії держава покладає, насамперед, на самих суддів.

У Щорічній доповіді за 2017 рік «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні» Вища рада правосуддя наголошує, що визначення дисциплінарних проступків судді розроблялися в процесі тривалої роботи вітчизняних фахівців у цій сфері із проведенням великої кількості консультацій з міжнародними експертами [2]. Лише аналіз практичної дії нових засад дисциплінарної відповідальності суддів дасть можливість зробити висновок щодо доцільності/недоцільності здійснення подальшої нормотворчої роботи щодо вдосконалення цього правового інституту.

Визнаючи у Щорічній доповіді ту обставину, що судді не зможуть приймати незалежні рішення поки не буде дійсної суддівської незалежності та про недостатню результативність виконання функції з перевірки повідомлень суддів про втручання в їхню діяльність щодо здійснення правосуддя та вжиття передбачених законом заходів для відновлення незалежності суддів та притягнення до відповідальності винних осіб, Вища рада правосуддя виходить з переконання, що на сьогодні судді мають у своєму розпорядженні належні інструменти захисту власної безсторонності.

Водночас експерти, які досліджують нормативні засади забезпечення незалежності суддів в Україні доводять, що попри вдосконалення

конституційного і законодавчого регулювання системи правосуддя, наразі серед суддів немає визначеності щодо того, що є втручанням у їхню діяльність зі здійснення правосуддя, а що не є таким. До того ж, як констатують експерти, не в усіх випадках судді повідомляють про факти втручання, коли це потрібно, тим самим, підтверджуючи їх політичну залежність чи іншу «співпрацю» у вирішенні судових справ. Така суддівська «бездіяльність», поза сумнівом, перешкоджає відновленню довіри до судової системи.

Наразі в Україні відсутні доктринальні дослідження оновленого інституту дисциплінарної відповідальності суддів в цілому, хоча є чимала кількість наукових робіт саме з цього питання. Орієнтуючись на досягнення наукової доктрини в галузі дисциплінарного права є потреба проаналізувати складові лише одного дисциплінарного проступку судді та виявити супутні правові проблеми щодо реалізації дисциплінарної відповідальності за його вчинення, у числі яких автор виокремлює корупційну складову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз правового регулювання інституту дисциплінарної відповідальності суддів в свій час проводили Н.Л. Вапнярчук [3], Л.Є. Виноградова [4], О.В. Гончаренко [5], О.С. Захарова [6], С.В. Подкопаєв [7], А.О. Селіванов [8] та інші. Водночас до проблеми корупції у судовій системі у своїх працях звертались такі зарубіжні науковці, як М.В. Абрамова [9], Т.Р. Аллан [10], Л. В. Гевелинг [11], Т.Я. Хабриєва [12], О.А. Папкова [13], В.А. Уткин [14]. Представниками вітчизняної наукової думки, які займалися розробленням цього питання є П.П. Андрушко [15], В.С. Бігун [16], В.Д. Бринцев [17], В.М. Гаращук [18], С.Є. Дідик [19], М.І. Камлик [20], В.І. Курило [21], Л.М. Лобойко [22], М.І. Мельник [23], Л.М. Москвич [24], А.С. Петрова [25], В.І. Федорович [26] та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідити об'єктивну сторону дисциплінарного проступку, передбаченого у п. 6 ч. 1 статті 106

цього Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII, а саме протиправну бездіяльність судді щодо неповідомлення про випадок втручання (впливу) у здійснення правосуддя у конкретній справі.

Виклад основного матеріалу. Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється. Це одна з найважливіших конституційних гарантій суддівської незалежності [27]. Як розтлумачив Конституційний Суд України положення частини другої статті 126 Конституції України "вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється" треба розуміти як забезпечення незалежності суддів у зв'язку із здійсненням ними правосуддя, а також як заборону щодо суддів будь-яких дій незалежно від форми їх прояву з боку державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, фізичних та юридичних осіб з метою перешкодити виконанню суддями професійних обов'язків або схилити їх до винесення неправосудного рішення тощо [28].

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (надалі за текстом – Закон) у частині 3 статті 6 також забороняє втручання у здійснення правосуддя, впливати на суддів у будь-який спосіб, зокрема, збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб про суддю з метою впливу на його безсторонність у конкретній справі [29].

Водночас частина 4 статті 48 Закону зобов'язує суддю звернутися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя у конкретній справі до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора.

В аспекті досліджуваного питання зміст наданого конституційним органом тлумачення чинної ч.2 ст.126 Конституції України у сукупності із змістом частини 3 статті 6 та частини 4 ст. 48 Закону дають підстави дійти висновку, що повідомлення судді про будь-які дії з боку будь-яких осіб, вчинені у будь-якій формі та спосіб, що не передбачені процесуальним

законом, для нього особисто є своєрідним запобіжником від можливих звинувачень щодо постановлення неправосудного рішення у конкретній справі [28; 29].

І, навпаки, неповідомленням про будь-які випадки втручання у процес здійснення правосуддя у конкретній справі упродовж п'яти днів після того, як судді стало відомо про такий випадок, останній ризикує бути притягнутим до дисциплінарної відповідальності на підставі п. 6 ч. 1 статті 106 цього Закону (надалі за текстом - неповідомлення про випадок втручання у здійснення правосуддя).

Окрім того, орієнтуючись на висновки Конституційного Суду України про те, що вплив на суддю у будь-який спосіб, здійснюється, як правило, з метою схилити його до винесення неправосудного рішення у конкретній справі, виникає цілком обґрунтоване припущення про те, чи не буде розцінений вчинений дисциплінарний проступок за вище наведеною підставою в якості спростовування встановленої у частині 4 статті 126 Конституції України та частині 1 статті 49 Закону гарантії неприпустимості притягнення судді до відповідальності за ухвалене ним судове рішення у конкретній справі [28].

За змістом п.3 ч.6 статті 126 Конституції України та ч. 9 статті 109 Закону відповідальність судді за ухвалене ним судове рішення настає лише за вчинення істотного дисциплінарного проступку, який є підставою для звільнення судді з посади. Дисциплінарний проступок, передбачений у п. 6 ч. 1 статті 106 Закону прямо не визначений у ч. 9 статті 109 цього Закону, як істотний, що, водночас, не перешкоджає кваліфікувати його таким за пунктом 7 цієї частини статті 109 Закону (суддя допустив інше грубе порушення закону, що підриває суспільну довіру до суду, а саме: не повідомив про випадок втручання у здійснення правосуддя у конкретній справі).

Попри те, що наразі законодавча ініціатива щодо розширення переліку істотних дисциплінарних проступків судді новими (йдеться про винесення суддею рішення з порушенням статті 18 Конвенції) розцінюється такою, що суперечить законодавчо визначеному підходу до вирішення питання притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, вважати процес реформування цього інституту завершеним, передчасно, про що йтиметься далі [30; 32; 33].

Варто нагадати, що у справі «Олександр Волков проти України» Європейський суд з прав людини на прикладі такого дисциплінарного правопорушення, як «порушення присяги» також припустив, що відсутність керівних принципів та практики, які б визначали послідовне та обмежувальне тлумачення цього поняття може призвести до непередбачуваності наслідків застосування відповідних положень національного законодавства, коли будь-яка провина судді, яка мала місце у будь-який момент протягом його професійної кар'єри, за бажанням може бути розтлумачена дисциплінарним органом як достатня фактична підстава для обвинувачення у вчиненні такого дисциплінарного правопорушення [34].

У цій справі Суд встановив, що заявник, який мав спеціальний статус, був покараний за невиконання своїх професійних обов'язків - тобто за порушення, яке чітко підпадає під дію дисциплінарного права. Покарання, накладене на заявника, було класичним дисциплінарним стягненням за неналежне виконання професійних обов'язків (п.5 ч.5 ст. 126 Конституції України), але в рамках національного законодавства поряд з цим існувало ще й кримінальне покарання за постановлення суддею завідомо неправосудного рішення (йдеться про статтю 375 Кримінального кодексу України). Та оскільки звільнення заявника з посади судді формально не перешкоджало йому займатися юридичною практикою в будь-якій іншій якості, Європейський суд констатував, що справа про звільнення заявника

не стосувалась встановлення обґрунтованості кримінального обвинувачення у розумінні статті 6 Конвенції [34].

Як бачимо, розглядаючи справу щодо порушення суддею присяги, що утворює дисциплінарний проступок судді, Суд одночасно також звертає увагу на існування в рамках національного законодавства кримінально караного діяння за постановлення суддею завідомо неправосудного рішення, опосередковано вказуючи на те, що поняття «порушення присяги» може бути застосоване і поза межами дисциплінарної відповідальності.

У зв'язку з цим, доцільно звернути увагу, що Верховний Суд України у своїх рішеннях послідовно підтверджував, що поняття «неправосудне судове рішення» за статтею 375 КК у поєднанні з вказівкою на «завідомість» його постановлення підкреслює цілеспрямований характер злочинних дій судді, його свідоме прагнення та бажання всупереч матеріальному чи процесуальному закону і (або) фактичним обставинам, встановленим у справі, постановити судове рішення, яке за своєю суттю не може бути і не є актом правосуддя [36].

Таким чином, висновок про те, що постановленням неправосудного судового рішення суддя порушує присягу, є очевидним.

Відомо, що у 2017 році Конституційний суд України відмовився надати офіційне тлумачення словосполучення "як неправосудного", що міститься у частині четвертій статті 62 Конституції України за конституційним поданням Верховного Суду України, вказавши, що офіційне тлумачення і застосування правових норм є різними видами юридичної діяльності; правозастосовна діяльність полягає в індивідуалізації правових норм щодо конкретних суб'єктів і конкретних випадків, тобто в установленні фактичних обставин справи і підборі правових норм, які відповідають цим обставинам; пошук та аналіз таких норм з метою їх застосування до конкретного випадку є складовою правозастосування [37; 3].

Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду наразі погодився із мотивами судів нижчих інстанцій про те, що на законодавчому рівні поняття «неправосудне судове рішення» не визначено, не прийнято рішення й Конституційним Судом України за зверненням Пленуму Верховного Суду України щодо офіційного тлумачення вказаного поняття. Окрім того, припинення дисциплінарного провадження щодо судді через відсутність фактів, які б свідчили про грубу недбалість чи навмисне порушення ним закону під час прийняття судового рішення, а відтак, про вчинення істотного дисциплінарного проступку, дають підстави існуванню об'єктивним сумнівам щодо визнання винесеної суддею постанови неправосудною [38].

Наведений приклад судової практики доводить, що прийняте суддею внаслідок умислу чи грубої недбалості судове рішення в розумінні дисциплінарного права не є правосудним.

В теорії права дисциплінарний проступок судді розглядається як винне, протиправне порушення службових обов'язків, що виражається в обмеженні або порушенні законних прав та інтересів осіб, які беруть участь у судочинстві, або перешкоджанні доступу до правосуддя, порушенні суддівських обмежень, і так само загальноновизнаних моральних вимог [39]. На думку Л.Є. Виноградової, дисциплінарний проступок судді утворює порушення закону при розгляді судових справ, недотримання службової дисципліни, а також вчинення будь яких неетичних діянь, що порочать звання судді і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності [40].

В аспекті дисциплінарної відповідальності суддів, як слушно зауважує О.Д. Новак, необхідним є визначення складу дисциплінарного проступку [41]. На важливість точного визначення проступку, що може бути поставлений у вину судді як підстава дисциплінарної відповідальності, вказується й у висновку експертів Ради Європи [42].

Загальним об'єктом проступку судді виступає суддівська дисципліна — становище, за якого особа, що здійснює правосуддя, неухильно додержується порядку і правил, встановлених законами, а також загальноприйнятими нормами моралі й етики. Об'єктивна сторона дисциплінарних проступків характеризується діянням (дією або бездіяльністю) і лише в окремих випадках (матеріальний склад) суспільно-шкідливими наслідками та причинним зв'язком діяння і наслідків. Суб'єктивна сторона дисциплінарного проступку судді характеризується виною у формі умислу або необережності.

Здійснюючи тлумачення поняття «істотний дисциплінарний проступок» судді (пункт 1 частини 9 статті 109 Закону) Вища рада правосуддя у правозастосовній діяльності звертається до рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2011 року № 2рп/2011, у якому наголошено, що дотримання суддею присяги - його конституційно визначений обов'язок; присяга судді має правову природу одностороннього, індивідуального, публічно-правового, конституційного зобов'язання судді; дотримання суддею своїх обов'язків є необхідною умовою довіри до суду та правосуддя з боку суспільства [43; 44]. А тому дії, які раніше охоплювалися порушенням суддею присяги, робить висновок дисциплінарний орган, чинним законодавством охоплюються ознаками складу істотного дисциплінарного проступку, вчинення якого є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності із застосуванням дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення з посади відповідно до пункту 3 частини шостої статті 126 Конституції України, що є виправданим та відповідає принципу пропорційності.

Порушенням суддею присяги в розумінні пункту 7 частини дев'ятої статті 109 Закону, що відповідає поняттю істотного дисциплінарного проступку, вважає дисциплінарний орган, є постановлення суддею невмотивованого судового рішення (такого, яке не демонструє сторонам,

що вони були почуті), і як доповнює його доводи Велика Палата Верховного Суду, з посиланням на практику Європейського Суду, такі дії судді порушують важливий аспект права на справедливий суд, а тому є такими, що порочать звання судді і викликають сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності [45; 46].

Грубим порушенням норм процесуального закону, що підриває суспільну довіру до суду (п. 7 частини 9 статті 109 Закону), є дії судді щодо зміни судового рішення під виглядом виправлення описки, що вказує на вчинення істотного дисциплінарного проступку та є підставою для застосування дисциплінарного стягнення у формі подання на звільнення з посади. І в такому висновку дисциплінарний та судовий органи одностайні [47].

Склад істотного дисциплінарного проступку, в розумінні пункту 7 частини дев'ятої статті 109 Закону, утворює постановлення суддею судового рішення з порушенням виключної підсудності, а тому звільнення судді з посади є пропорційним характеру вчиненого суддею проступку [48].

Це лише окремі приклади притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за постановлені ними судові рішення, які порочать звання судді, підривають авторитет правосуддя і суспільну довіру до суду, не мають характеру простої суддівської помилки, а тому є неправосудними.

Повертаючись до висновку Конституційного Суду України щодо мети впливу на суддю під час здійснення правосуддя - схилити його до винесення неправосудного рішення у конкретній справі, потребує встановлення об'єктивна сторона дисциплінарного проступку судді, про який йдеться у п. 6 ч. 1 статті 106 Закону, зокрема, протиправна бездіяльність судді з повідомлення про факт втручання у здійснення правосуддя [49].

Насамперед заслуговують на увагу доводи Панової Н.С. про те, що особу може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності винятково у зв'язку з вчиненням дисциплінарного проступку та в чітко визначеному

законом порядку [50]. В свою чергу, як дослідила науковець, судді є суб'єктами спеціальної дисциплінарної відповідальності, що впливає із характеру виконуваних ними функцій у сфері правосуддя, тому на відміну від загальної дисциплінарної відповідальності, зміст вчинених ними дисциплінарних проступків є більш широким, а санкції за їх вчинення більш суворі [50, с. 344]. Саме тому, точність та передбачуваність підстав для дисциплінарної відповідальності є бажаними для цілей юридичної визначеності та особливо для гарантування незалежності суддів [34].

Як вдало підкреслив Васьковський Є.В. закон – це «особливого роду вираз думки», а думка завжди потребує розуміння, розкриття смислу. У дисциплінарному праві, положення якого застосовуються до групи осіб зі спеціальним статусом, в цьому дослідженні, суддів, вимоги до «якості закону» мають неабияке значення [51; 52].

Конституційний Суд України у рішенні від 9 лютого 1999 року наголосив, що відповідальність можлива лише за наявності в законі чи іншому нормативно-правовому акті визначення правопорушення, за яке така юридична відповідальність особи передбачена, і яка може реалізовуватись у формі примусу зі сторони уповноваженого державою органу [53].

Як можна дійти висновку із змісту рішення «Олександр Волков проти України» в контексті предмету здійснюваного дослідження навіть опис дисциплінарного правопорушення у законодавчому акті, який ґрунтується на переліку конкретних видів поведінки, але має загальне та необмежене кількісно застосування, не забезпечує гарантії належного вирішення питання передбачуваності закону, в тому числі, його тлумачення дисциплінарним органом [34].

Саме тому міжнародні стандарти вимагають, аби «порушення, які можуть призвести до застосування дисциплінарних санкцій, а також відповідні дисциплінарні процедури були визначені в як найточнішому

формулюванні на рівні закону або базових правових положень», а «санкції, які може застосувати дисциплінарний орган у випадку доведеного порушення належної поведінки, - визначалися якомога точніше в законі про статус суддів та застосовувалися за принципом пропорційності» [54].

Так, розглядаючи у 2017 році справу «Куликов та інші проти України», Суд відхилив доводи суддів, звільнених з посади за «порушення присяги» у 2008-2012 роках, щодо необхідності вжиття заходів загального характеру для реформування системи дисциплінарної відповідальності суддів в Україні, вказавши, що вже надав відповідні вказівки у справі «Олександр Волков» (2013 рік) та що станом на сьогодні в Україні впроваджується повномасштабна судова реформа, яка включає внесення змін до Конституції України та законів України, а також інституційні зміни, якісні зміни та ефективність яких оцінювати ще передчасно.

Попри це, як слушно вказує Суд, у контексті дисциплінарного права при оцінці чіткості законодавчих актів має існувати розумний підхід, оскільки загальне формулювання *actus reus* таких правопорушень є питанням об'єктивної необхідності [34]. У протилежному випадку законодавчий акт не буде всебічно охоплювати питання та вимагатиме постійного перегляду та внесення змін, щоб відповідати новим обставинам, що виникають у практиці. Водночас повинні бути визначені та вивчені інші фактори, що впливають на якість правового регулювання та адекватність юридичного захисту від свавілля.

Таким фактором, нагадує Суд, є наявність конкретної і послідовної практики тлумачення відповідного положення закону, здійснюване судовими органами [34].

На думку Вищої ради правосуддя узагальнення власної дисциплінарної практики за окремими складами дисциплінарних проступків дасть можливість напрацювати певні стандарти застосування положень щодо дисциплінарної відповідальності судді. Окрім того, аналіз практичної

дії нових засад дисциплінарної відповідальності суддів дасть можливість зробити висновок щодо доцільності/недоцільності здійснення подальшої нормотворчої роботи у цьому напрямку [2].

В контексті здійснюваного дослідження варто відзначити, що на сьогодні відсутня практика правозастосування п. 6 ч. 1 статті 106 Закону дисциплінарним органом. Так, за результатами вивчення розміщеної на веб-сторінці Вищої ради правосуддя Інформації про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за 2017-2018 роки, випадки вчинення суддями такого дисциплінарного проступку як «неповідомлення про випадок втручання у здійснення правосуддя» не встановлені [31]. Яким буде судове тлумачення цього дисциплінарного проступку наразі невідомо.

Оскільки об'єктивну сторону досліджуваного дисциплінарного проступку становить «протиправна бездіяльність» судді, зміст цього поняття розкрито у правовій позиції Верховного Суду України, з якою погоджується Велика Палата Верховного Суду про те, що бездіяльність суб'єкта владних повноважень проявляється у нездійсненні юридично значимих й обов'язкових дій, які на підставі закону, були об'єктивно необхідними і реально можливими для реалізації, але фактично не були здійснені [56; 57].

Водночас, для визнання бездіяльності протиправною недостатньо одного лише факту несвоєчасного виконання обов'язкових дій, а важливими є також конкретні причини, умови та обставини, через які дії, що підлягали обов'язковому виконанню відповідно до закону, фактично не були виконані чи були виконані з порушенням строків. Значення мають юридичний зміст бездіяльності, а також шкідливість бездіяльності для прав та інтересів особи [57].

Отже, насамперед, як справедливо наголошують автори дослідження, необхідно зрозуміти, що є «втручанням у здійснення правосуддя» або «впливом на суддю у будь-який спосіб», і про що судді слід повідомляти

Вищу раду правосуддя та Генерального прокурора, інакше – протиправна бездіяльність – дисциплінарна відповідальність – дисциплінарне стягнення [58].

Використовуючи понятійний апарат ч. 1 ст. 376 Кримінального кодексу України про те, що «втручання у здійснення правосуддя» визначається як «втручання у будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення», автори дослідження вважають, що не кожен акт перешкоджання судді є злочином. Іноді це може бути адміністративне правопорушення (прояв неповаги до суду), зловживання процесуальними правами (подача безпідставних заяв), або ж просто реалізація особою права на свободу слова, яка не подобається судді (публікації негативного характеру про суддю в ЗМІ) [58].

На думку Л. Семошицького за перші 20 років незалежності нашої країни серед загроз неупередженості судді називались, як правило, лише три: адміністративний вплив, кар'єрні перешкоди й телефонне право [59].

У 2007 році Пленум Верховного Суду України висловився категорично: незалежність суддів при розгляді конкретних судових справ має забезпечуватись і в самому суді [60]. У зв'язку з цим неприпустимими є: непроцесуальний вплив на суддю з боку інших суддів, у тому числі тих, що обіймають адміністративні посади в судах.

Під час судової реформи 2010 року, як робить висновок автор, перша загроза знешкоджена шляхом позбавлення голів судів майже всіх повноважень, які могли використовуватись як важіль впливу на колег, а також запровадження автоматичного розподілу справ [35].

Та на думку експертів Центру політико-правових реформ, незважаючи на вилучення із законодавства положень, які давали можливість головам судів прямо втручатися у діяльність суддів, практика впливів досі поширена [61]. Саме через голів судів різні державні органи і високопосадовці

впливають на суддів і вирішення судових справ. Виглядає, що і судді, і голови судів розглядають це як «співпрацю» і зазвичай не хочуть бачити втручання.

Конституційна судова реформа 2016 року покликана усунути політичний вплив на суддівську кар'єру (йдеться про призначення та звільнення судді з посади). Однак це не означає, що вдалося усунути інший фактор політичного впливу на суддю у конкретній справі (йдеться про депутатський запит).

Конституційний Суд України ще в 1999 році, розглядаючи питання щодо правомірності звернення народних депутатів із запитами до суду, відзначав, що запити народних депутатів України завжди вносяться з викладенням позиції депутата щодо судового рішення чи конкретних дій судді або у разі наявності у народного депутата України сумнівів щодо правильності рішення суду тощо [38]. Викладені в запитах вимоги й пропозиції об'єктивно справляють певний вплив на суддів, що заборонено Конституцією України.

Вища рада правосуддя відмічає, що оприлюднення на офіційному веб-сайті Ради повідомлень суддів про втручання в їхню діяльність щодо здійснення правосуддя справляє позитивний вплив на зменшення кількості фактів такого втручання (особливо помітна така тенденція у випадках втручання з боку народних депутатів) [2].

Щодо третьої форми тиску на суддів – «телефонне право», на думку автора, остання відпала внаслідок знешкодження першої, і якщо в судді не має «скелетів у шафі», він навряд чи буде перейматися погрозами з високих кабінетів [59].

Та існує інша думка, що в Україні в повній мірі продовжує діяти так зване «телефонне право», успадковане від часів соціалістичної доби як традиція і мораль влади – них структур, які не вдалося переломити навіть після Помаранчевої революції та Революції гідності [33].

Як констатували експерти Центру політико-правових реформ, судді не в усіх випадках повідомляли про факти втручання, коли це було потрібно (наприклад, випадок телефонування суддям начебто від імені народного депутата з натяками, як потрібно розглянути справи) [61]. У зв'язку з цим, роблять висновок експерти, реальне співвідношення форм і суб'єктів втручання може мати зовсім інший вигляд.

У своїх рішеннях Вища рада правосуддя також наголошує, що суддя повинен дотримуватися незалежної позиції як щодо суспільства загалом, так і щодо конкретних сторін судової справи, у якій він повинен винести рішення [31]. Об'єктивність судді є необхідною умовою для належного виконання ним своїх обов'язків. Вона проявляється не тільки у змісті винесеного рішення, а й у всіх процесуальних діях, що супроводжують його прийняття [55].

Посилаючись на висновки Венеціанської комісії про те, «навіть найкращі інституційні правила не можуть бути достатньо ефективними без доброї волі тих, хто відповідальний за їхнє застосування та впровадження, Вища рада правосуддя конкретизує, що зазначену відповідальність рівною мірою несуть як самі судді, так і суспільство, в якому вони працюють і частиною якого вони є [64].

На виконання статті 73 Закону України «Про вищу раду правосуддя» Вища рада правосуддя на своїй веб-сторінці веде Реєстр повідомлень суддів про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя [65;66]. В реєстрі доступні відомості про подані суддями повідомлення, включаючи тексти повідомлень, дані про результати перевірки, рішення ВРП, прийняті в результаті розгляду звернень, та наслідки реагування на ці рішення.

Провівши узагальнення 350 повідомлень суддів за 2017 рік про факти втручання у здійснення ними правосуддя, включаючи ті, що були передані Радою суддів України, яка раніше до того два роки вела подібний реєстр. Вища рада правосуддя виокремила найбільш розповсюджені прояви

неправомірного тиску на суддів та втручання в їх діяльність: порушення кримінального провадження за статтею 375 Кримінального кодексу України; використання інших положень Кримінального кодексу України; тиск з боку народних депутатів; неповага до судової влади з боку інших гілок влади; втручання в діяльність суддів з боку громадян та їх об'єднань; неналежне реагування правоохоронних органів на випадки втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя; проблематика дотримання журналістських стандартів при висвітленні діяльності судової влади [2].

Провівши альтернативне узагальнення повідомлень суддів за 2017 рік за Реєстром повідомлень суддів про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, експерти Центру політико-правових реформ виокремили наступні способи втручання в діяльність суддів: вилучення під час обшуку нерозглянутих справ; фізичне насильство щодо судді; порушення при затриманні; надсилання органами правопорядку запитів; надсилання депутатських звернень; ініціювання кримінального провадження щодо судді; пошкодження майна; проведення мітингів; дзвінки судді; блокування в приміщенні суду; подання скарг до ВРП; звернення із заявами про вчинення злочину суддею; позапроцесуальні звернення до суду; публікації в ЗМІ; психологічний тиск [66; 61].

Суб'єктами, які здійснювали втручання, як дослідили експерти Центру політико-правових реформ були: органи влади та їх представники – 106 випадків; учасники відповідних проваджень – 110 випадків; інші, у тому числі невідомі або невстановлені, особи – 118 випадків.

Як дослідили експерти Центру політико-правових реформ, Вищою радою правосуддя були розцінені як втручання в діяльність суддів та тиск на суддю, дії та бездіяльність Генеральної прокуратури України, народних депутатів України, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України, Національного антикорупційного бюро України,

Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, місцевих органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Натомість Вища рада правосуддя не бачила підстав для вжиття заходів щодо забезпечення незалежності та авторитету правосуддя у таких випадках:

- подання учасником справи скарг на дії судді (колегії суддів) до голови суду, ВРП, ВККС, правоохоронних органів;
- подання учасником справи необґрунтованих, на думку судді, заяв про відвід, оскільки, згідно з позицією ВРП, такі дії можуть свідчити про зловживання особою процесуальними правами та не є втручанням у здійснення правосуддя;
- викладена у заяві інформація вже є предметом перевірки уповноваженими органами;
- висвітлення у засобах масової інформації (в тому числі з наданням критичної оцінки) процесу розгляду справи суддею, оскільки судді, які ухвалюють рішення іменем України та є публічними особами, при виконанні своїх обов'язків повинні враховувати інтерес до них з боку суспільства та право інших осіб висловлювати свої оціночні судження стосовно здійснення правосуддя, а також розрізняти спроби втручання в їхню діяльність із здійснення правосуддя та вираження іншими особами власних думок, припущень, критики на адресу суддів [67].

За підрахунками експертів Центру політико-правових форм рішення про відмову у вжитті заходів щодо забезпечення незалежності та авторитету правосуддя Вищою радою правосуддя прийнято стосовно 80 повідомлень, а щодо 30 – затверджено висновок про відсутність підстав для вжиття відповідних заходів.

Як звернули увагу експерти Центру політико-правових форм, далеко не все те, що судді називали втручанням, є таким. Наприклад, у багатьох випадках судді називали втручанням реалізацію таких прав людини як

свобода слова, свобода мирних зібрань, або ж використання учасниками процесу своїх процесуальних прав без ознак зловживань, або ж здійснення законних повноважень державними органами. Тому відмова Вищої ради правосуддя у вжитті заходів забезпечення незалежності судді у низці подібних випадків визнається обґрунтованою.

З іншої сторони, вважають експерти, в жодному з 30 рішень про затвердження висновку про відсутність підстав для вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя Вищою радою правосуддя не наведено фактичних підстав, з якими пов'язане прийняття такого рішення.

Наразі, констатують експерти Центру політико-правових форм, серед суддів немає визначеності щодо того, що є втручанням у їхню діяльність зі здійснення правосуддя. Водночас судді не завжди бажають повідомляти про випадки тиску, або очевидні випадки втручання («дружнє прохання») не вважають такими.

У зв'язку з цим, Вищій раді правосуддя пропонується для запобігання випадкам подання суддями безпідставних повідомлень, а також неподання належних повідомлень узагальнити практику щодо відповідних звернень суддів і напрацювати рекомендації суддям щодо того, яку поведінку не варто вважати втручанням, а яка поведінка має вважатися такою.

Висновки. Об'єктивною стороною будь-якого правопорушення вважається власне поведінка суб'єкта, тобто протиправне діяння, що виражається у формі дії чи бездіяльності. Об'єктивна сторона дисциплінарного правопорушення характеризується рядом ознак, властивих цій категорії. Це – відомі усім протиправність, наявність суспільно шкідливих наслідків, причинний зв'язок між діянням правопорушника та наслідками, час, місце, спосіб вчинення діяння. Посягаючи на ті чи інші охоронювані правом суспільні відносини, особа порушує відповідні приписи, тобто допускає поведінку, заборонену законом. Об'єктивна

сторона дисциплінарного проступку, передбачена у пункті 6 частини 1 статті 109 Закону, характеризується протиправною бездіяльністю судді з повідомлення про випадки втручання у здійснення правосуддя або про вплив на суддю у будь-який спосіб, не передбачений процесуальним законом. Протиправність – це обставина, що є необхідною для встановлення факту вчинення дисциплінарного проступку. Оскільки забезпечувати незалежність здійснення правосуддя від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання покликані, насамперед, самі судді, як безпосередні суб'єкти правозастосування, останні повинні самостійно оцінювати власну «бездіяльність» щодо повідомлення про випадки втручання (впливу) у здійснення правосуддя у конкретній справі, та дійти висновку : чи є така бездіяльність правомірною, а постановлене у справі судове рішення – правосудним в світлі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Література

1. Kurylo V.I., Samohin A.V. Corruption as a Natural Result of Created Legal Preconditions (Conditions).....280 Australian Journal of Education and Science, 2016. № 1. (17), January – June.
2. Щорічна доповідь за 2017 рік «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/add_text/264
3. Вапнярчук Н. М. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні : монографія / Н. М. Вапнярчук. – Х. : Юрайт, 2012. – 312 с.
4. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.10 / Л. Є. Виноградова. – О., 2004. – 19 с. 68.

5. Гончаренко О. В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності / О. В. Гончаренко (частина перша) // Вісн. Вищ. ради юстиції. – 2011. – № 1 (5). – С. 77–92.
6. Захарова О. С. Теоретичні та практичні питання щодо дисциплінарної відповідальності суддів / О. С. Захарова // Вісник Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1. - С. 21-25.
7. Подкопаєв С.В. Проблеми законодавчого регулювання дисциплінарної відповідальності суддів / Вісник Національної академії прокуратури України. - 2011. - №2. – С.83-85.
8. Селіванов А. О. Адміністративне право в онтологічному вимірі сучасних реалій / А. О. Селіванов // Публічне право. - 2016. - № 2. - С. 78-82.
9. Абрамова М. В. К вопросу о сущности понятия «коррупционные риски». Актуальные проблемы российского права. - 2012. - № 4. - С. 69–73.
10. Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права : монографія / Т. Р. С. Аллан; пер. з англ. Р. Семківа. – К. : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2008. – 385 с. – С. 17.
11. Гевелинг Л. В. Социально-политическое измерение коррупции и негативной экономики. Борьба африканского государства с деструктивными формами организации власти. - М.: "Гуманитарий" Академии гуманитарных исследований, 2001. – 592 с.
12. Хабриєва Т. Я. Коррупция: природа, проявление, противодействие: моногр. / отв. ред. Т. Я. Хабриева. Москва: Юриспруденция, 2012. - 688 с.
13. Папкова О. А. Усмотрение суда: моногр. Москва: Статут. - 2005. - 413 с.
14. Уткин В. А. Противодействие коррупции и формирование антикоррупционного поведения: лекция. Москва : Щит, 2010. - 60 с.

15. Андрушко П. П. Деякі проблемні питання кримінально-правової кваліфікації постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного рішення в кримінальному провадженні (ст. 375 КК) / П. П. Андрушко // Вісник Верховного Суду України. – 2014. - № 9 (169). – С. 35-39.
16. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія / В. С. Бігун. – К. : Реферат, 2011. – 303 с. – С. 44.
17. Бринцев В. Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади : монографія / В. Д. Бринцев. – Х. : Право, 2010. – 464 с.
18. Гаращук В. М, Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : моногр. Харків: Право. 2010. - 144 с.
19. Дідик С. Є. Кримінально-правова охорона правосуддя від незаконних діянь судді як спеціального суб'єкта злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дідик Сергій Євгенович. – К., 2009. – 207 с.
20. Камлик М. І., Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: моногр. Київ: Знання: КОО. 1998. 187 с.
21. Курило В.И., Самохин А.В. Коррупция как закономерный результат создания правовых предпосылок (условий) / Australian Journal of Education and Science. – Sydney University Press. – №1(17), January-June, 2016. – P. 280-288.
22. Лобойко Л. М., Шило О. Г., Москвич Л. М., Глинська Н. В., Марочкін О. І. Судоустрійні та кримінальні процесуальні аспекти протидії корупції в Україні. / Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. - 2016. - № 4 (76) - С. 205-223.
23. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: моногр. Київ: Атіка, 2001. - 304 с.
24. Москвич Л. М. Організаційно-правові проблеми статусу суддів: автореф. дис.... канд. юрид. Наук. Харків. - 2003. - 20 с.

25. Петрова А. С. Суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення в судовій системі України. *Право України*. - 2017. - № 1. - С. 140-145.
26. Федорович В. І. Теоретичне обґрунтування механізму відповідальності судді за недоброчесну поведінку : дис. ... канд. юрид. наук. Львів. - 2015. - 236 с.
27. Конституція України/Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 — 1996 р. - № 30. – Ст. 141.
28. Рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 року у справі N 19-рп/2004 «про незалежність суддів як складову їхнього статусу» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04>
29. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII / *Голос України*. – від 16.07.2016, № 132-13
30. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, від 04.11.1950, ідентифікатор 995-004 / *Офіційний вісник України* — 1998р. - № 13/ № 32 від 23.08.2006. – ст. 270.
31. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, який виніс рішення за порушенням меж застосування обмежень прав від 19.04.2018)», №8302 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63905
32. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, який виніс рішення з порушенням меж застосування обмежень прав») від 19.04.2018, № 8302 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63905

33. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо забезпечення незалежності суддів» від 20.12.2017 № 7421 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=63178
34. Рішення Європейського суду з прав людини від 9 січня 2013 року у справі «Олександр Волков проти України», п.п.185-187 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947
35. Кримінальний кодекс України/Відомості Верховної Ради України від 29.06.2001 — 2001 р. - № 25. - Ст.131.
36. Постанова Верховного Суду України від 18 червня 2015 р. у кримінальній справі №5-56кc15 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
37. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо офіційного тлумачення словосполучення "як неправосудного", що міститься у частині четвертій статті 62 Конституції України від 29 травня 2017 у справі № 2-4/2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009u710-17>
38. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 26 червня 2018 року у справі № 520/8135/15-к [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75099762>
39. Подкопаєв С. Дисциплінарна відповідальність суддів: проблеми законодавчого регулювання. — Юридичний журнал. — 2005. — №10/2005.

40. Виноградова Л. Є. Дискусійні питання відповідальності суддів/Л.Є. Виноградова / Вісник Верховного Суду України. – 2004. – N 7 (47). – С. 45-47.
41. Новак. О.Д. Особливості дисциплінарної відповідальності суддів / Державне будівництво та місцеве самоврядування. - Випуск 23. – 2012 – ст. 335-342.
42. Эксперты Совета Европы о статусе судей / Рос. юстиция. — 1999. — N7. — С. 2–4.
43. Рішення Вищої ради правосуддя від 06 лютого 2018 року № 363/0/15-18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.vru.gov.ua/content/act/363_06.02_.2018_.docx
44. Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2011 року № 2рп/2011 (у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України "Про Вищу раду юстиції" / Вісник Конституційного суду України — 2011 р. - № 2. - ст. 22.
45. Рішення Європейського суду з прав людини від 10 лютого 2010 року у справі «Серявін та інші проти України», п. 58 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_672
46. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 21.06.2018 в адміністративній справі № 9901/437/18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
47. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 07.06.2018 в адміністративній справі № 2324/3дп/15-17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
48. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.08.2018 в адміністративній справі п/800/164/17 17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: : <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

- 49.Рішення Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 року N 19-рп/2004 (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04>
- 50.Панова Н.С. Дисциплінарна відповідальність державного службовця як інститут адміністративного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom16/37.pdf>
- 51.Васьковский Е.В. Цивилистическая методология. Часть 1. Учение о толковании и применении гражданских законов. — Одесса, 1901. — С. 23.
- 52.Рішення Європейського суду з прав людини у справі "Михайлюк та Петров проти України" від 10 грудня 2009 року, п. 25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_500
- 53.Рішення Конституційного Суду України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) від 9 лютого 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99#n54>
- 54.Висновку Консультативної ради європейських суддів № 3 (2002), п. 77 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arbitr.gov.ua/files/pages>
- 55.Інформація про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/add_text/204
- 56.Постанова Верховного Суду України від 13 червня 2017 року в адміністративній справі № п/800/490/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
- 57.Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19 квітня 2018 року в адміністративній справі 800/426/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

58. Андрій Химчук, Микола Колотило. Що є і що не є втручанням у здійснення правосуддя? Огляд правових позицій Вищої ради правосуддя за результатами аналізу її рішень у 2016—2017 роках Андрій Химчук, Микола Колотило. Що є і що не є втручанням у здійснення правосуддя? Огляд правових позицій Вищої ради правосуддя за результатами аналізу її рішень у 2016—2017 роках 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: jurefoundation.tilda.ws/obstruction-of-justice-2016-2017#rec49668807
59. Лев Семишовський. Чи може вітчизняна Феміда захиститися від зовнішнього втручання в її діяльність? / Закон і Бізнес – В. 19(1317) - 13.05—19.05.2017.
60. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 року № 8 «Про незалежність судової влади» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07>.
61. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні. Альтернативна доповідь за 2017 рік / Р. Куйбіда, М. Серета, Р. Смалюк, А. Химчук. – К.: Центр політико-правових реформ, 2018. – 59 с.
62. Рішення Конституційного Суду України від 19 травня 1999 року у справі N 1-12/99 (справа про запити народних депутатів України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-99>
63. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року № 2006/23), пункти 1.2, 2.1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67
64. Доповідь Венеціанської комісії щодо незалежності судової системи. Частина I: незалежність суду (Висновок від 16 березня 2010 року No CDL-AD(2010)004). П. 10.

65. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 року №1798-VIII/Відомості Верховної Ради, 2017, № 7-8, Ст.50.
66. Реєстр повідомлень суддів про втручання в діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступ: http://www.vru.gov.ua/add_text/203.
67. CASE OF NARODNI LIST D.D. v. CROATIA 8 November 2018 (Application no. 2782/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступ: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-187397>

References

1. V.I. Kurylo, A.V. Samohin Corruption as a Natural Result of Created Legal Preconditions (Conditions).....280 Australian Journal of Education and Science, 2016. № 1. (17), January – June.
2. Shchorichna dopovid za 2017 rik «Pro stan zabezpechennia nezalezhnosti suddiv v Ukraini» [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://www.vru.gov.ua/add_text/264
3. Vapniarchuk N. M. Teoretyko-prykladni problemy pravovoho rehuliuвання dystsyplinarnoi vidpovidalnosti derzhavnykh sluzhbovtziv v Ukraini : monohrafiia / N. M. Vapniarchuk. – Kh. : Yurait, 2012. – 312 s.
4. Vynohradova L. Ie. Yurydychna vidpovidalnist suddiv zahalnykh sudiv Ukrainy : avtoref. dys. kand. yuryd. nauk : 12.00.10 / L. Ie. Vynohradova. – O., 2004. – 19 s. – S. 68.
5. Honcharenko O. V. Aktualni pytannia prytiahnennia suddiv do vidpovidalnosti / O. V. Honcharenko (chastyna persha) // Visn. Vyshch. rady yustytzii. – 2011. – № 1 (5). – S. 77–92.
6. Zakharova O. S. Teoretychni ta praktychni pytannia shchodo dystsyplinarnoi vidpovidalnosti suddiv / O. S. Zakharova // Visnyk Akademii advokatury Ukrainy. - 2009. - Chyslo 1. - S. 21-25.

7. Podkopaiev S.V. Problemy zakonodavchoho rehuliuвання dystsyplinarnoi vidpovidalnosti suddiv / Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy. - 2011.- №2. – S.83-85.
8. Selivanov A. O. Administratyvne pravo v ontolohichnomu vymiri suchasnykh realii / A. O. Selivanov // Publichne pravo. - 2016. - № 2. - S. 78-82.
9. Abramova M. V. K voprosu o sushchnosti poniatiia «korruptsyonnye rysky». Aktualnye problemy rossiiskoho prava. - 2012. - № 4. - S. 69–73. S. 21.
10. Allan T.R. S. Konstytutsiina spravedlyvist. Liberalna teoriia verkhovenstva prava : monohrafiia / T.R. S. Allan; per. z anhl. R. Semkiva. – K. : Vyd. dim «Kyievo-Mohylian. akad.», 2008. – 385 s. – S. 17.
11. Hevelynh L.V. Sotsyalno-polytycheskoe yzmerenye korruptsyy y nehatyvnoi ekonomyky. Borba afrykansko ho sudarstva s destruktivnyimi formamy orhanyzatsyy vlasty. - M.: "Humanytaryi" Akademyyi humanytnykh yssledovanyi, 2001. - 592 s.
12. Khabryeva T.Ia. Korruptsiya: pryroda, proiavlenye, protyvodeistvye: monohr. / otv. red. T. Ya. Khabryeva. Moskva: Yurysprudentsyia, 2012. - 688 s.
13. Papkova O. A. Usmotrenye suda: monohr. Moskva: Statut. - 2005. - 413 s.
14. Utkyn V. A. Protyvodeistvye korruptsyy y formyrovanye antykorruptsyonnoho povedeniya: lektsyia. Moskva : Shchyt, 2010. - 60 s.
15. Andrushko P. P. Deiaki problemni pytannia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii postanovlenniia suddeiu (suddiamy) zavidomo nepravosudnoho rishenniia v kryminalnomu provadzhenni (st. 375 KK) / P. P. Andrushko // Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy. – 2014. - № 9 (169). – S. 35-39.
16. Bihun V. S. Filosofiia pravosuddia: ideia ta zdiisnenniia : monohrafiia / V. S. Bihun. – K. : Referat, 2011. – 303s. - S. 44.

17. Bryntsev V. D. Standarty pravovoi derzhavy: vtilennia u natsionalnu model orhanizatsiinoho zabezpechennia sudovoi vlady : monohrafiia / V. D. Bryntsev. – Kh. : Pravo, 2010. – 464 s.
18. Harashchuk V. M, Mukhataiev A. O. Aktualni problemy borotby z koruptsiieiu v Ukraini : monohr. Kharkiv: Pravo. - 2010. - 144 s.
19. Didyk S. Ie. Kryminalno-pravova okhorona pravosuddia vid nezakonnnykh diian suddi yak spetsialnoho subiekta zlochynu : dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08 / Didyk Serhii Yevhenovych. – K., 2009. – 207 s.
20. Kamlyk M. I., Nevmerzhytskyi Ye. V. Koruptsiia v Ukraini: monohr. Kyiv: Znannia: KOO. - 1998. - 187 s.
21. Kurylo V.Y., Samokhyn A.V. Korruptsiya kak zakonomernyi rezultat sozdaniya pravovykh predposylk (uslovyi) / Australian Journal of Education and Science. – Sydney University Press. – №1(17), January-June, 2016. – P. 280-288.
22. Loboiko L. M., Shylo O. H., Moskvych L. M., Hlynska N. V., Marochkin O. I. Sudoustriini ta kryminalni protsesualni aspekty protydii koruptsii v Ukraini / Visnyk LDUVS im. E.O. Didorenka. - 2016. - № 4 (76) - S. 205-223.
23. Melnyk M. I. Koruptsiia: sutnist, poniattia, zakhody protydii: monohr. Kyiv: Atika, 2001. - 304 s.
24. Moskvych L. M. Orhanizatsiino-pravovi problemy statusu suddiv: avtoref. dys.... kand. yuryd. Nauk. Kharkiv. 2003. - 20 s.
25. Petrova A. S. Subiekty vidpovidalnosti za koruptsiini pravoporushennia v sudovii systemi Ukrainy. Pravo Ukrainy. - 2017. - № 1. - S. 140-145.
26. Fedorovych V. I. Teoretychne obgruntuvannia mekhanizmu vidpovidalnosti suddi za nedobrochesnu povedinku : dys. ... kand. yuryd. nauk. Lviv. - 2015. - 236 s.
27. Konstytutsiia Ukrainy/Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 23.07.1996 — 1996 r. - № 30. – St. 141.

28. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 01.12.2004 roku u spravi N 19-rp/2004 «pro nezalezhnist suddiv yak skladovu yikhnoho statusu» [Elektronnyi resurs]. — Rezhyim dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04>
29. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 roku № 1402-VIII/Holos Ukrainy. — vid 16.07.2016, № 132-13.
30. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod, vid 04.11.1950, identyfikator 995 -004/Ofitsiinyi visnyk Ukrainy — 1998r. - № 13/ № 32 vid 23.08.2006, st. 270.
31. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» (shchodo prytiahnennia do dystsyplinarnoi vidpovidalnosti suddi, yakyi vynis rishennia za porushenniam mezh zastosuvannia obmezhen prav vid 19.04.2018)», №8302 [Elektronnyi resurs]. — Rezhyim dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63905
32. Vysnovok na proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» shchodo prytiahnennia do dystsyplinarnoi vidpovidalnosti suddi, yakyi vynis rishennia z porushenniam mezh zastosuvannia obmezhen prav») vid 19.04.2018, № 8302 [Elektronnyi resurs]. — Rezhyim dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63905
33. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» shchodo zabezpechennia nezalezhnosti suddiv» vid 20.12.2017 № 7421 [Elektronnyi resurs]. — Rezhyim dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=63178
34. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 9 cichnia 2013 roku u spravi «Oleksandr Volkov proty Ukrainy», p.p.185-187 [Elektronnyi resurs]. — Rezhyim dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947

35. Kryminalnyi kodeks Ukrainy/Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 29.06.2001 — 2001 r., № 25, St.131.
36. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 18 chervnia 2015 r. u kryminalnii spravi №5-56ks15 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
37. Ukhvala Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy pro vidmovu u vidkrytti konstytutsiinoho provadzhennia u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo ofitsiinoho tlumachennia slovospoluchennia "iak nepravosudnoho", shcho mistytsia u chastyni chetvertii statti 62 Konstytutsii Ukrainy vid 29 travnia 2017 u spravi № 2-4/2017 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009u710-17>
38. Postanova Kasatsiinoho kryminalnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 26 chervnia 2018 roku u spravi № 520/8135/15-k [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75099762>
39. Podkopaiev S. Dystsyplinarna vidpovidalnist suddiv: problemy zakonodavchoho rehuliuвання. — Yurydychnyi zhurnal. — 2005. — №10/2005.
40. Vynohradova L. Ye. Dyskusiini pytannia vidpovidalnosti suddiv / L.Ie. Vynohradova // Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy. — 2004. — N 7 (47). — S.45-47.
41. Novak. O.D. Osoblyvosti dystsyplinarnoi vidpovidalnosti suddiv / Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia. Vypusk 23 –2012 — st. 335-342.
42. Эксперты Совета Европы о статусе судей / Рос. yustytsiia. — 1999. —N7. — S. 2–4.
43. Rishennia Vyshchoi rady pravosuddia vid 06 liutoho 2018 roku № 363/0/15-18 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: www.vru.gov.ua/content/act/363_06.02_.2018_.docx

44. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 11 bereznia 2011 roku № 2rp/2011 (u spravi za konstytutsiinym podanniam 53 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen Zakonu Ukrainy "Pro Vyshchu radu yustytsii"//Visnyk Konstytutsiinoho sudu Ukrainy — 2011 r., № 2, st. 22.
45. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 10 liutoho 2010 roku u spravi «Seriavin ta inshi proty Ukrainy», p. 58 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_672
46. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 21.06.2018 v administratyvni spravi № 9901/437/18 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
47. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 07.06.2018 v administratyvni spravi № 2324/3dp/15-17 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
48. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 23.08.2018 v administratyvni spravi p/800/164/17 17 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: : <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
49. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 1 hrudnia 2004 roku N 19-rp/2004 (sprava pro nezalezhnist suddiv yak skladovu yikhnoho statusu)» [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04>
50. Panova N.S. Dystsyplinarna vidpovidalnist derzhavnoho sluzhbovtsia yak instytut administratyvnoho prava [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom16/37.pdf>
51. Vaskovskiy E.V. Tsyvylstycheskaia metodolohiya. Chast 1. Uchenye o tolkovanny y pryomeneny hrazhdanskykh zakonov. — Odessa, 1901. — S. 23.

52. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi "Mykhailiuk ta Petrov proty Ukrainy" vid 10 hrudnia 2009 roku, p. 25 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_500
53. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy (sprava pro zворотnu diu v chasi zakoniv ta inshykh normatyvno-pravovykh aktiv) vid 9 liutoho 1999 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99#n54>
54. Vysnovku Konsultatyvnoi rady yevropeiskykh suddiv № 3 (2002), p. 77 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.arbitr.gov.ua/files/pages>
55. Informatsiia pro prytiahnennia suddiv do dystsyplinarnoi vidpovidalnosti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.vru.gov.ua/add_text/204
56. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 13 chervnia 2017 roku v administratyvni spravi № p/800/490/15 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
57. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 19 kvitnia 2018 roku v administratyvni spravi 800/426/17 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
58. Andrii Khymchuk, Mykola Kolotylo. Shcho ye i shcho ne ye vtruchanniam u zdiisnennia pravosuddia? Ohliad pravovykh pozytsii Vyschoi rady pravosuddia za rezultatamy analizu yii rishen u 2016—2017 rokakh Andrii Khymchuk, Mykola Kolotylo. Shcho ye i shcho ne ye vtruchanniam u zdiisnennia pravosuddia? Ohliad pravovykh pozytsii Vyschoi rady pravosuddia za rezultatamy analizu yii rishen u 2016—2017 rokakh 17 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: jurefoundation.tilda.ws/obstruction-of-justice-2016-2017#rec49668807

59. Lev Semyshtskyi. Chy mozhe vitchyzniana Femida zakhystytysia vid zovnishnoho vtruchannia v yii diialnist? / Zakon i Biznes – V. 19(1317) – 13.05—19.05.2017
60. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 13 chervnia 2007 roku № 8 «Pro nezalezhnist sudovoi vlady» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07>
61. Pro stan zabezpechennia nezalezhnosti suddiv v Ukraini. Alternatyvna dopovid za 2017 rik / R. Kuibida, M. Sereda, R. Smaliuk, A. Khymchuk. – K.: Tsentr polityko-pravovykh reform, 2018. – 59 s.
62. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 19 travnia 1999 roku u spravi N 1-12/99 (sprava pro zapyty narodnykh deputativ Ukrainy) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-99>
63. Banhalorski pryntsypy povedinky suddiv vid 19 travnia 2006 roku, skhvalenykh Rezoliutsiieiu Ekonomichnoi ta Sotsialnoi Rady OON vid 27 lypnia 2006 roku № 2006/23), punkty 1.2, 2.1 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67
64. Dopovid Venetsianskoi komisii shchodo nezalezhnosti sudovoi systemy. Chastyna I: nezalezhnist sudu (Vysnovok vid 16 bereznia 2010 roku No CDL-AD(2010)004).- P. 10.
65. Pro Vyshchu radu pravosuddia: Zakon Ukrainy vid 21.12.2016 roku №1798-VIII/Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 2017. - № 7-8. - St.50.
66. Reiestr povidomlen suddiv pro vtruchannia v diialnist [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostup: http://www.vru.gov.ua/add_text/203
67. CASE OF NARODNI LIST D.D. v. CROATIA 8 November 2018 (Application no. 2782/12 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostup: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-187397>